

První rok členství České republiky v Evropské unii očima veřejnosti

Naděžda Horáková

Česká republika se 1. května 2004 stala plnoprávným členem Evropské unie. Současně s ní uskutečnilo stejný krok dalších 9 států a Evropská unie se tak rozšířila na stávajících 25 členských zemí. V současné době se uvažuje o dalším pokračování procesu evropské integrace – smlouvu o přistoupení již podepsalo Bulharsko a Rumunsko. O vstupu naší země rozhodovali občané v referendu, které proběhlo v červnu 2003 a obyvatelé České republiky v něm vyjadřovali souhlas či nesouhlas s otázkou: „Souhlasíte s tím, aby se Česká republika stala podle smlouvy o přistoupení České republiky k Evropské unii členským státem Evropské unie?“ Ve zmíněném referendu se k položené otázce vyslovila nadpoloviční většina českých voličů (55 %) a v jejich názorech výrazně převážil souhlas s členstvím nad nesouhlasem. Svě „ano“ tehdy řeklo Evropské unii 77,33 % českých voličů.

Obecné postoje české veřejnosti k Evropské unii

Centrum pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR se problematice Evropské unie podrobněji věnovalo ve svém pravidelném šetření realizovaném v květnu 2005. Zmíněné šetření mělo mimo jiné odpovědět na otázku, zda v české společnosti stále převažuje eurooptimistické stanovisko, které voliči vyjádřili v referendu, jak se nyní díváme na projekt sjednocené Evropy a co se za rok našeho členství změnilo.

Podívejme se nejprve, jak Češi byli a jsou s členstvím v Evropské unii spokojeni, což můžeme demonstrovat na datech získaných jednak krátce před začleněním do evropských struktur (v březnu 2004), a pak přibližně po roce členství (v květnu 2005). Aktuální výsledky i časové srovnání nabízí tabulka 1.

Tabulka 1: Spokojenost s členstvím České republiky v Evropské unii (v %)

	03/04 s „neví“	03/04 bez „neví“	05/05 s „neví“	05/05 bez „neví“
rozhodně spokojen	19	21	18	21
spíše spokojen	38	43	46	54
spíše nespokojen	23	25	16	18
rozhodně nespokojen	10	11	6	7
neví	10	0	14	0

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2004, šetření 04-03; výzkum Naše společnost 2005, šetření 05-05.

Jak vidno, Češi jsou poměrně spokojeným evropským národem. Pokud do naší analýzy zahrneme pouze respondenty, kteří se k položené otázce dokázali vyjádřit (tedy ty, kteří se přiklonili na jednu či druhou stranu), pak spokojenost s členstvím naší země

v Evropské unii vyjadřují tři čtvrtiny českých občanů starších 15 let. Bez zajímavosti není fakt, že podíl spokojených respondentů je podobný podílu voličů, kteří se v červnu 2003 vyslovili pro vstup České republiky do Evropské unie. Nabízí se tedy otázka, zda se skutečně jedná o stejné lidi, kteří se v referendu vyjádřili kladně. Porovnejme tedy nyní odpovědi na otázku zjišťující, zda se dotázaný zúčastnil referenda, a případně jak v něm hlasoval, s tím, jaký postoj k Evropské unii zaujímá v současnosti. Změnili voliči své postoje, nebo, jak naznačují výše zmíněné výsledky, zůstalo rozložení pozitivních a negativních postojů v české společnosti více méně zachováno?

Mezi respondenty, kteří v referendu hlasovali pro vstup České republiky do Evropské unie, panuje výrazně vyšší míra spokojenosti s naším členstvím v této organizaci. Nespokojenost s členstvím vyjádřilo pouze 5 % občanů, kteří tehdy vstup do Evropské unie podpořili. Naopak mezi voliči hlasujícími v referendu proti vstupu výrazně převažuje nespokojenost nad spokojeností. Nespokojenost s členstvím v Evropské unii panuje mezi 84 % těch, kteří v referendu hlasovali proti vstupu. Zajímavou skupinu představují voliči, kteří se, ať už z jakéhokoliv důvodu, referenda nezúčastnili. I ti jsou nyní v převážné většině s členstvím v Evropské unii spokojeni (spokojenost vyjádřilo téměř 60 % z nich). Vysoká míra spokojenosti je rovněž charakteristická pro respondenty, kteří v době konání referenda neměli volební právo. Z nich v současné době vyjadřuje spokojenost s členstvím 95 %.

Obecný postoj k procesu evropské integrace a naší roli v něm vyjadřovali občané také v odpovědi na otázku, zda je podle jejich názoru členství České republiky v Evropské unii dobrá či špatná věc. V porovnání s otázkou mapující spokojenost s členstvím v Evropské unii měli respondenti v této otázce možnost zvolit rovněž neutrální odpověď, tedy že členství není ani dobrá, ani špatná věc. I tato otázka nabízí cennou možnost časového srovnání, neboť byla ve stejném znění respondentům položena krátce po vstupu České republiky do Evropské unie, tj. v červnu 2004.

Tabulka 2: Je členství České republiky v Evropské unii dobrá nebo špatná věc?

	červen 2004	květen 2005
dobrá věc	35	41
ani dobrá ani špatná věc	43	39
špatná věc	14	11
neví	8	9

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2004, šetření 04-06; výzkum Naše společnost 2005, šetření 05-05.

Češi jsou oproti minulému roku opět o něco eurooptimističtější. Za dobrou věc považují členství naší země v Evropské unii čtyři z deseti Čechů, přibližně stejný podíl dotázaných zaujal neutrální stanovisko. Jednoznačně negativní postoj k položené otázce pak zastává pouze desetina občanů.

Jak dokládají výše zmíněné údaje, rok po vstupu do Evropské unie vnímá převážná většina české veřejnosti naše členství pozitivně, je s ním spokojena a pokládá ho za dobrou věc. Po roce, kdy jsme si projekt společné Evropy vyzkoušeli tak říkajíc na vlastní kůži, panují v české společnosti nálady ještě optimističtější a pozitivnější než v době, kdy byla Česká republika v Evropské unii úplným nováčkem. Lze tedy snad předpokládat, že některé obavy, které vstup do Evropské unie v českém prostředí provázely, nebyly naplněny, a že současná podoba členství naší země v Evropské unii je pro většinu českých občanů ve většině svých aspektů přijatelná.

Podívejme se nyní podrobněji, jak vypadají „eurooptimisté“ a „europesimisté“ v české společnosti. Spokojenost s naším členstvím v Evropské unii je výrazně vyšší mezi studenty a vůbec mladými lidmi ve věku od 15 do 29 let a dále mezi dotázanými s vysokoškolským vzděláním, vyššími příjmy a mezi těmi, kteří pracují ve vedoucích funkcích. Co se týče politické orientace, pak vyšší míra spokojenosti panuje mezi voliči ČSSD, ODS a KDU-ČSL. Nespokojení s členstvím České republiky v Evropské unii jsou naopak častěji lidé starší, především lidé nad 60 let věku, kteří spadají do kategorie „nepracující důchodce“. Nižší míra spokojenosti panuje rovněž mezi občany s nízkými příjmy i životní úrovní a mezi respondenty se středním vzděláním bez maturity či vyučenými. Z hlediska politické orientace pak mezi nespokojenými nalezneme častěji voliče KSČM a dále ty, kteří se nepřiklánějí k žádné politické straně a případných voleb se nechtějí zúčastnit.

Projekt sjednocené Evropy hodnotíme převážně pozitivně. Zda je stejná situace rovněž v dalších evropských nováčcích, zjišťovalo CVVM v březnu 2005, když v rámci mezinárodní spolupráce zastřešené organizací CEORG¹ do svého šetření zahrnulo několik otázek mapujících postoje české veřejnosti k členství v Evropské unii a Severoatlantické alianci. Stejně otázky byly položeny také respondentům v Maďarsku, v Polsku a na Slovensku. Občané všech čtyř zemí byli dotázáni, zda souhlasí s členstvím své země v Evropské unii. Díky těmto údajům máme tedy možnost porovnat názory českých občanů s názory obyvatel některých dalších zemí, které vstupovaly do Evropské unie společně s námi.

¹ Organizace CEORG (Central European Opinion Research Group) sdružuje 3 agentury zabývající se výzkumy veřejného mínění – v České republice je to CVVM, v Maďarsku agentura TÁRKI a v Polsku agentura CBOS. S organizací CEORG příležitostně spolupracuje také slovenská agentura FOCUS.

Tabulka 3: Souhlas/nesouhlas se členstvím své země v EU (v %)

	ČR ²	Maďarsko	Polsko	Slovensko
rozhodně souhlasí	31	31	43	38
spíše souhlasí	39	41	36	45
spíše nesouhlasí	17	16	10	11
rozhodně nesouhlasí	6	6	4	4
Neví	7	6	7	2

Zdroj: Výzkum realizovaný pod záštitou organizace CEORG agenturami CVVM (ČR), TÁRKI (Maďarsko), CBOS (Polsko) a FOCUS (Slovensko) v březnu 2005 na reprezentativním vzorku populace dané země starší 18 let.

Ve všech zemích visegrádské čtyřky souhlasí se členstvím své země v Evropské unii naprostá většina občanů. Nejvyšší míra souhlasu se členstvím v Evropské unii panuje na Slovensku (83 % podíl souhlasících) a v Polsku (79 %). Obyvatelé Maďarska a České republiky vyjadřovali souhlasné stanovisko o něco méně často, i tak se ale v těchto zemích staví kladně k členství v Evropské unii sedm z deseti občanů starších 18 let.

Češi jako občané Evropské unie

Jak už bylo zmíněno v úvodu článku, občané České republiky jsou již více než rok rovněž občany Evropské unie. Řada obyvatel naší země se obávala některých možných negativních jevů spojených s přistoupením, přesto však voliči v referendu vstup do Evropské unie podpořili. Jak se čeští občané staví v současnosti k faktu, že jsme součástí sjednocené Evropy, a k evropskému občanství? Věří, že rozhodnutí, která Evropská unie uskuteční, budou v zájmu naší země i jich samotných? To jsou otázky, na které se pokusím v další části článku odpovědět.

Tabulka 4: Cítíte se být nejen občanem České republiky, ale i občanem Evropské unie?

	červen 2004	květen 2005
Často	6	10
Někdy	35	39
Nikdy	48	41
Neví	11	10

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2004, šetření 04-06; výzkum Naše společnost 2005, šetření 05-05.

Téměř polovina obyvatel České republiky se alespoň někdy cítí nejen jako občan České republiky, ale i jako občan Evropské unie. Naopak nikdy tento pocit nemají čtyři z deseti českých občanů. V porovnání se situací krátce po vstupu do Evropské unie lze

² Údaje za Českou republiku v této tabulce jsou za respondenty ve věku 18 let a starší. Ostatní údaje uváděné v článku charakterizují českou populaci ve věku od 15 let.

konstatovat, že pocit evropské sounáležitosti v Čechách vzrostl. Alespoň někdy se totiž evropskými občany cítí o 8 % více obyvatel České republiky, než tomu bylo v červnu 2004.

Poněkud odlišný pohled na postoje Čechů k evropské integraci nabízí analýza odpovědi na otázku, zda se cítíme být hrdí na to, že jsme občany Evropské unie. I tato otázka byla respondentům ve stejném znění položena krátce po vstupu do Evropské unie, takže máme možnost porovnat, zda hrdost na evropské občanství v české společnosti vzrostla či klesla.

Tabulka 5: Cítíte se být hrdý na to, že jste občanem Evropské unie?

	červen 2004	květen 2005
velmi hrdý	2	4
docela hrdý	27	36
ne příliš hrdý	27	25
vůbec ne hrdý	26	22
Neví	18	13

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2004, šetření 04-06; výzkum Naše společnost 2005, šetření 05-05.

V červnu 2004 uvedla více než polovina dotázaných občanů, že na skutečnost, že jsou občany Evropské unie, není příliš hrdá či dokonce není hrdá vůbec. Hrdost na evropské občanství pociťovali pouze tři z deseti Čechů. Po více než roce členství v Evropské unii pociťuje hrdost na evropské občanství více Čechů, než když jsme do Unie vstupovali. Velmi či docela hrdí jsou čtyři z deseti obyvatel České republiky, o něco větší podíl oslovených ale uvedl, že na skutečnost, že jsou občany Evropské unie, nejsou příliš hrdí či dokonce nejsou hrdí vůbec. Pocit hrdosti na evropské občanství velmi významně koresponduje s celkovou spokojeností s naším členstvím v této mezinárodní organizaci. Respondenti, kteří jsou s naším členstvím v Evropské unii spokojeni, také mnohem častěji pociťují hrdost na to, že jsou občany Evropské unie.

Obavy ze vstupu do Evropské unie se mnohdy týkaly toho, že po začlenění do této organizace nebudeme moci o všech svých záležitostech rozhodovat zcela sami, ale budeme muset brát v úvahu rovněž názory dalších členských států. Lidé v této souvislosti mnohdy vyjadřovali názor, že rozhodnutí Evropské unie často nebudou v zájmu České republiky či že nebudou v zájmu „obyčejných lidí“, tedy podobných lidí, jako jsou oni sami. Jak se na tento problém Češi dívají v současnosti, ukazují tabulky 6 a 7.

Tabulka 6: Věříte, že rozhodnutí Evropské unie budou v zájmu České republiky?

	červen 2004	květen 2005
rozhodně věří	3	5
docela věří	27	32
moc tomu nevěří	48	39
vůbec tomu nevěří	14	16
Neví	8	8

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2004, šetření 04-06; výzkum Naše společnost 2005, šetření 05-05.

Tabulka 7: Věříte, že rozhodnutí Evropské unie budou v zájmu lidí, jako jste vy?

	červen 2004	květen 2005
rozhodně věří	3	5
docela věří	24	27
moc tomu nevěří	39	34
vůbec tomu nevěří	26	25
Neví	9	9

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2004, šetření 04-06; výzkum Naše společnost 2005, šetření 05-05.

Většina českých občanů (55 %) nevěří, že rozhodnutí Evropské unie budou v zájmu České republiky. Optimističtí jsou naopak v tomto směru čtyři z deseti obyvatel naší země. V hodnocení toho, zda budou rozhodnutí Evropské unie v zájmu České republiky, jsou respondenti podstatně optimističtější, než byli krátce po vstupu České republiky do Evropské unie. Tehdy věřili v soulad rozhodnutí Evropské unie se zájmy České republiky pouze tři z deseti oslovených.

O tom, že rozhodnutí Evropské unie budou v zájmu lidí, jako jsou oni, pochybují lidé ještě častěji než o tom, že budou v zájmu České republiky. Pozitivně v tomto smyslu hodnotí rozhodování v Evropské unii jen necelá třetina oslovených, negativně pak přibližně šest z deseti dotázaných občanů. Přes skepsi, která v této otázce panuje, jsou Češi opět o něco optimističtější, než byli v červnu 2004. Tehdy doufala v soulad rozhodnutí Evropské unie se zájmy lidí, jako jsou oni sami, jen čtvrtina dotázaných.

Výhody a nevýhody členství České republiky v Evropské unii

Přibližně rok po začlenění České republiky do Evropské unie jsme dali respondentům průzkumu Centra pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR možnost zamyslet se nad hlavními výhodami a nevýhodami, které členství v této mezinárodní organizaci naší zemi přináší. Nejprve jsme tedy osloveným položili otázku zjišťující, co je podle jejich názoru největším přínosem členství České republiky v Evropské unii. Jednalo se o otevřenou otázku,

tj. bez nabídky odpovědi, a respondenti tak měli možnost spontánně uvést až dvě různé odpovědi.

Nejčastěji zmiňovaným přínosem členství v Evropské unii bylo otevření hranic, které českým občanům umožnilo bezproblémové cestování do ostatních členských států Evropské unie. Tuto skutečnost označilo za největší přínos 43 % oslovených občanů. Téměř pětina respondentů v našem výzkumu vyjádřila názor, že největším přínosem začlenění naší země do evropských struktur je otevření nových pracovních příležitostí v členských státech Evropské unie. Respondenti také vyjadřovali názor, že díky tomuto jevu by mohla v České republice poklesnout nezaměstnanost. Přibližně desetina českých občanů v této souvislosti rovněž zmínila otevření evropského trhu umožňující volný pohyb zboží. Přibližně stejný podíl oslovených ocenil, že vstupem do Evropské unie se Česká republika začlenila do velkého celku, do sjednocené Evropy. Dále oslovení často dodávali, že Česká republika se díky členství v Evropské unii otevírá světu a dostává se z určité izolace, je prostě součástí Evropy.

Ne všichni oslovení občané byli schopni a ochotni jmenovat výhody, které České republice členství v Evropské unii přináší. Necelá desetina oslovených občanů v našem průzkumu uvedla, že podle jejich názoru nemá toto členství pro naši zemi žádné výhody a přináší s sebou jen samé nepříjemnosti.

Poměrně často zmiňovanou výhodou (tuto odpověď uvedlo necelých 9 % dotázaných) byl také přísun peněz z rozpočtu a fondů Evropské unie a příspěvky na různé projekty, které Evropská unie poskytuje. Občané v našem výzkumu dále ocenili, že po vstupu České republiky do Evropské unie se českým občanům rozšířily a zjednodušily možnosti studia v ostatních zemích Unie. Více než 5 % oslovených rovněž uvedlo, že evropská spolupráce má příznivý dopad na českou ekonomiku. Konkrétně respondenti hovořili zejména o růstu zahraničních investic, růstu hrubého domácího produktu České republiky nebo o celkovém posílení ekonomiky a růstu hospodářství.

Vnímání projektu sjednocené Evropy ale v myslích českých občanů rozhodně není jednoznačně pozitivní a Češi jsou schopni vedle výhod, které členství v Evropské unii přináší, jmenovat i některé nevýhody. Proto jsme se v květnovém výzkumu všech respondentů rovněž zeptali, co jim na členství České republiky v Evropské unii nejvíce vadí. Opět se jednalo o otevřenou otázku, tj. bez nabídky odpovědi.

Přibližně třetině českých občanů nejvíce vadí pocit podřízenosti a závislosti. Respondenti si stěžovali na to, že po vstupu do Evropské unie si Česká republika nemůže o všem rozhodovat sama a že jsme se v mnohém museli podřídit nařízením a normám, které od nás Evropská unie vyžaduje. Čechům navíc tato opatření mnohdy připadají zcela nesmyslná.

Více než desetina obyvatel České republiky má dojem, že Česká republika má v Evropské unii pouze druhořadé postavení a není zcela rovnoprávná s ostatními členskými státy. Respondenti pak v této souvislosti často dodávali, že velké státy si v Evropské unii prosadí své zájmy a to bez ohledu na zájmy České republiky. O něco nižší podíl občanů v našem výzkumu vyjádřil názor, že vstup České republiky do Evropské unie znamenal v naší zemi pokles životní úrovně, růst cen a pokles mezd, důchodů a dávek státní sociální podpory. Přibližně desetina respondentů uvedla, že jim na členství v Evropské unii vadí negativní dopady na české zemědělství. Necelá desetina Čechů se domnívá, že evropská integrace má negativní důsledky pro českou ekonomiku. Nejčastěji respondenti zmiňovali, že české podniky podle jejich názoru nejsou schopné obstát v mezinárodní konkurenci a krachují a v důsledku toho v České republice roste nezaměstnanost.

Žádné nevýhody v souvislosti s naším členstvím v Evropské unii nezaznamenala necelá desetina oslovených občanů (9 %). Stejný podíl respondentů si myslí, že kvůli začlenění do Evropské unie přišla Česká republika o svou národní suverenitu a že se rovněž vytrácí české národní tradice, na které v Evropské unii není brán ohled. Více než 5 % dotázaných uvedlo, že na sjednocené Evropě jim vadí zejména přistěhovalectví, tedy příliv cizinců do České republiky. Respondenti pak v této souvislosti mnohdy uváděli, že cizinci nám podle jejich názoru berou práci a čeští občané pak zůstávají nezaměstnaní.

Závěr

Jak je tedy patrné z různých úhlů pohledu, kterými jsme v našich výzkumech zmapovali postoje českých občanů k členství České republiky v Evropské unii a k procesu evropské integrace vůbec, mezi českými občany existuje jistá část těch, kteří nesouhlasí s členstvím naší země v Evropské unii a se vším, co s Evropskou unií souvisí, a je velmi pravděpodobné, že jejich názor nemůže téměř nic zviklat. Na druhou stranu lze v české populaci najít rovněž určitý podíl příznivců evropské integrace, kteří jsou s členstvím naší země v Evropské unii velmi spokojeni, cítí se být evropskými občany a jsou na tuto skutečnost náležitě hrdí. Většina české populace nemá k otázkám Evropské unie zcela vyhraněný postoj a tak, i když převážná většina Čechů je spokojena s tím, že se Česká republika stala členem Evropské unie, jsou čeští občané ve většině případů rovněž schopni vnímat i negativní stránky, které s sebou členství v této mezinárodní organizaci přináší. Na druhou stranu vnímají obyvatelé České republiky i pozitiva, která, vzhledem ke skutečnosti, že čtyři z deseti respondentů označili naše členství v Evropské unii za dobrou věc, u řady lidí převažují.